

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

ІЛЬІНА ОКСАНА ВАСИЛІВНА

УДК: 378.013.8/015.3-044.22

**ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ
ОРТОПЕДАГОГІВ-РЕАБІЛІТОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

19.00.08 – спеціальна психологія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

КИЇВ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Шевцов Андрій Гаррієвич,
директор департаменту
ліцензування Міністерства освіти і науки
України.

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, доцент
Яковлева Світлана Дмитрівна,
завідувач кафедри корекційної освіти
Херсонського державного університету;

кандидат психологічних наук, доцент
Гаврилов Олексій Вікторович,
завідувач кафедри
логопедії та спеціальних методик
Кам'янець-Подільського Національного
університет імені Івана Огієнка.

Захист відбудеться 27 грудня 2019 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.23 у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова за адресою: 01054, м. Київ, вул. Тургенівська 8/14.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий 25 листопада 2019 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.В.Федоренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проблема формування професійної підготовки фахівця спеціальної освіти та інклюзивної форми навчання – є надзвичайно важливим завданням сучасних країн світу. Розв'язання зазначеної задачі гостро постало в зв'язку з тим, що Україна взяла на себе ряд зобов'язань з покращення системи навчання та реабілітування, зокрема, підписавши Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю.

Чільну роль в розуміння природи виникнення та формування стереотипного мислення щодо людей з інвалідністю внесли вчені Е. Берн, Е. Гоффман, Е. Еріксон, К. Келлі, Дж. Г. Мід, Д. Томас, Ч. Улі, Е. Фромм, А. Шюц. Науковці визначають вплив соціокультурних стереотипів, що склались на мікрорівні в результаті соціальної взаємодії людини з відхиленнями в психофізичному розвитку. Інвалідність, за спостереженнями вчених-дефектологів: В. Бондаря, Р. Валітової, В. Засенка В. Золотухіної, А. Колупаєвої, Н. Круглової, О. Романчука, В. Синьова, Є. Синьової, В. Тарасун В. Тищенко, С. Федоренко, Л. Фомічової, А. Шевцова М. Шеремет, – сприймається суспільством як ярлик, що стигматизує та обмежує як здорових членів суспільства, так і людей з інвалідністю.

На сьогодні у монографіях, дисертаційних дослідженнях та наукових працях висвітлювалось питання щодо загальної готовності до діяльності в системі «людина-людина» (В. Андрущенко, М. Бердяєв, І. Бех, І. Ільїн, С. Кримський, В. Лекторський, С. Максименко, М. Мамардашвілі, О. Пелех, В. Соловійов, Г. Сковорода та ін.) та психологічної готовності (Д. Богоявленський, П. Гальперін, В. Куніцина, І. Мамайчук, Н. Менчинська, С. Рубінштейн, Є. Синьова, М. Шеремет та ін.). Окремі дослідження в галузі педагогічної та соціальної роботи, спеціальної освіти, параолімпійського спорту були присвячені поєднанню професійної та психологічної складових підготовки професійних кадрів (Р. Агавелян, Б. Ананьєв, Ю. Бабанський, Г. Бойко, В. І. Бондар, О. Глоба, Н. Засенко, Б. Євстаф'єв, І. Єременко, М. Єфіменко, О. Карпенко, В. Козьявкін, І. Колесник, Б. Лихачова, Л. Лубишева, В. Мартинюк, Л. Матвеев, С. Миронова, Л. Руденко, В. Синьов, Є. Синьова, Д. Супрун, Л. Фомічова, М. Шеремет, А. Шевцов).

Однак ґрунтовний аналіз наукових праць та емпіричних матеріалів в контексті психологічної підготовки фахівців для роботи з людьми з порушеннями функцій опорно-рухового апарату дотепер не вивчався. Відсутність наукової розробки та практичного втілення в професійне навчання студентів закладів вищої освіти психологічної складової підготовки обумовили вибір теми: «Формування психологічної готовності майбутніх ортопедагогів-реабілітологів до професійної діяльності».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри ортопедагогіки, ортопсихології та реабілітології

Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова в межах наукового напрямку «Зміст освіти, форми, методи та засоби підготовки вчителів». Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою НПУ імені М.П.Драгоманова (протокол №2 від 26 січня 2015 року) та узгоджено в міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №5 від 23 червня 2015 року).

Мета дослідження полягає у підвищенні ефективності системи психологічної підготовки майбутніх ортопедагогів-реабілітологів до роботи з дітьми з порушеннями функцій опорно-рухового апарату та поєднаними ускладненнями шляхом впровадження програми психологічної підготовки майбутнього фахівця.

Відповідно до поставленої мети визначені наступні **завдання дослідження**:

1. Здійснити теоретико-методологічне дослідження визначення понять «загальна готовність до діяльності» та «психологічна готовність», проаналізувати теоретико-методологічні підходи та розробки в практиці загальної та спеціальної педагогіки у сфері психологічної готовності до професійної діяльності.

2. Визначити стан психологічної готовності майбутніх ортопедагогів-реабілітологів до роботи з людьми з порушеннями функцій опорно-рухового апарату та умови формування необхідних складових психологічної підготовки.

3. Розробити програму формування психологічної підготовки студентів для роботи з дітьми та дорослими з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, здійснити її експериментальну перевірку.

Об'єкт дослідження – процес психологічної підготовки майбутніх ортопедагогів-реабілітологів до професійної діяльності.

Предмет дослідження – програма формування психологічної готовності майбутніх ортопедагогів-реабілітологів до професійної діяльності.

Методи дослідження. *Теоретичні*: теоретико-методологічний аналіз філософських, загально-гуманітарних, педагогічних, психологічних теорій, щодо визначення сутності понять: «готовність до діяльності» та «психологічна готовність до діяльності» з метою виявлення стану розробленості структурно-функціонального аналізу особистості до роботи ортопедагогом-реабілітологом; *емпіричні*: у констатувальному та формуальному експериментах застосування тестів, шкал-оцінювання, тестів успішності, а саме: копінг – тест Лазаруса (визначення рівня сформованості аксіологічного компоненту), опитувальник емоційного інтелекту «ЕмІн» (Д. В. Люсіна) (визначення рівня сформованості компоненту тренування й розвитку емоційного інтелекту), діагностика рівня рефлексивності (Методика О.В. Карпова), методика «Педагогічні ситуації» (визначення рівня сформованості мотиваційно-вольового компоненту), методика Ч.Д.Спілбергера (визначення рівня сформованості адаптаційного компоненту); *статистичні*: методи вторинної обробки емпіричних показників із застосуванням оцінки достовірності відмінностей між процентними частками двох вибірок (статистичний аналіз за критерієм ϕ Фішера).

Теоретико-методологічну основу дослідження склали теорії психологічної готовності особистості (А.Адлер, Э.Берн, Л.Виготський, М. Дьяченко, Е. Еріксон, В. Кан-Калик, Л. Кандибович, Я. Коломинський, А. Леонт'єв, В. Мініяров, А. Прангішвілі, С. Рубінштейн, В. Сластьонін, Л. Спенсер, К. Ушинський та ін.); концепції розвитку особистості в контексті соціальної взаємодії (В. Вілюнас, С. Занюк, Б. Зейгарник, Є. Ільїн, А. Маслоу, З. Фрейд, Э. Фромм, І. Ялом та ін.); концепції психолого-педагогічних закономірностей професійної підготовки (І. Бех, К. Дурай-Новакова, М. Дьяченко, Є. Клімов, С. Максименко, А. Маркова, В. Моляко, О. Пелех, А. Прагнішвілі, В. Рибалка, М. Смульсон, Д. Узнадзе, Я. Яценко, J. Mayer, P. Salovey та ін.); положення про зміст освіти, форми, методи та засоби підготовки вчителів спеціальної освіти та інклюзивної форми навчання (В. Бондар, О. Гаврилов, О. Глоба, В. Тарасун, С. Миронова, В. Синьов, Є. Синьова, Л. Фомічова, А. Шевцов, М. Шеремет та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*:

- визначено структурні компоненти формування психологічної готовності студентів, майбутніх фахівців ортопедагогів-реабілітологів для роботи з людьми з порушеннями функцій опорно-рухового апарату;

- обґрунтовано методику експериментального дослідження психологічної готовності ортопедагогів-реабілітологів до професійної діяльності;

- визначені психолого-педагогічні умови формування у студентів ортопедагогів-реабілітологів психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності;

- обґрунтовано та розроблено програму психологічної підготовки студентів ортопедагогів-реабілітологів до професійної діяльності;

подальшого розвитку набули: наукові уявлення про формування психологічної готовності ортопедагогів-реабілітологів до роботи в спеціальних закладах освіти та з інклюзивною формою навчання; психолого-педагогічні умови та методи формування психологічної готовності майбутніх ортопедагогів-реабілітологів;

уточнені поняття «психологічна готовність ортопедагога-реабілітолога», «емоційний інтелект», «адаптивні копінг-стратегії» в структурі підготовки професійних кадрів спеціальної освіти.

Практичне значення дослідження полягає: у розробці та впровадженні програми психологічної підготовки ортопедагогів-реабілітологів та методик, що вимірюють складові психологічної готовності; застосуванням новітніх психолого-педагогічних технологій психологічної підготовки ортопедагогів-реабілітологів; можливості використання програми психологічної підготовки ортопедагогів-реабілітологів при викладенні навчальних курсів та курсів підвищення кваліфікації фахівців спеціальної та інтегрованої освіти, а також для проведення нових наукових досліджень.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки та результати дослідження доповідалися та обговорювалися на науково-

практичних конференціях різних рівнів. *Міжнародних*: «Корекційна освіта: історія, сучасність та перспективи розвитку» (Кам'янець-Подільський, 2014), «Україна-ЄС. Сучасні технології та економіка і право» (Словацька республіка-Польща, 2016), «Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії» (Вінниця, 2016), «Україна-ЄС. Сучасні технології науки, економіки та права» (Словацька республіка 2017), «Анімалотерапія в контексті розвитку сучасних методів комплексної реабілітації» (Київ, 2019), «Спеціальна освіта: супровід без обмежень» (Кам'янець-Подільський, 2019), «Актуальні проблеми ортопедагогіки, ортопсихології та реабілітології» (Запоріжжя, 2019); *всеукраїнських*: «Роль навчально-реабілітаційних центрів у створенні регіонального та корекційно-реабілітаційного освітнього простору для дітей з особливими освітніми потребами» (Львів, 2015), «Техніки пошуку роботи» (Вінниця, 2016), «Ерготерапевтичні методи соціальної реабілітації дітей з інвалідністю» (Київ, 2017), «Сенсорна інтеграція дітей з порушеним розвитком» (Київ, 2018), «Основи сенсорної інтеграції дітей з порушеннями психофізичного розвитку» (Київ, 2018).

Результати дослідження впроваджено в навчальний процес кафедри ортопедагогіки, ортопсихології та реабілітології факультету спеціальної та інклюзивної освіти НПУ імені М.П.Драгоманова (довідка від 17.04.2019 р. № 89/2019); навчально-виховний комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія (довідка від 19.04.2019 р. № 01-14/438); Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (довідка від 07.05.2019 р. № 961/01); Львівський національний університет імені Івана Франка (довідка від 32.04.2019 р. № 16-а); Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (довідка від 12.04.2019 р. № 321); Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (довідка від 28.03.2019 р. № 06/22).

Особистий внесок здобувача в статтях, написаних у співавторстві, полягає у визначенні складових психологічної підготовки, їх практичним аспектам [1, 12]; проведенні констатувального експерименту з питань дослідження рівня емоційного інтелекту, узагальненні експериментальних даних [6].

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено у 13 наукових працях, з них: 5 статей у фахових наукових виданнях України (у т.ч.1 – у виданні, що включене до міжнародної наукометричної бази) та 1 – в міжнародному фаховому періодичному виданні, 8 – матеріали всеукраїнських та міжнародних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (256 найменувань, із них 43 – іноземною мовою) і додатків. Загальний обсяг роботи 190 сторінок, із них основний текст викладено на 179 сторінках. Текст дисертації містить 1 рисунок, 48 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, теоретико-методологічні засади, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення, відображені відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади проблеми формування психологічної готовності до педагогічної діяльності»** здійснено теоретичний аналіз основних наукових концептуальних підходів щодо визначення поняття «психологічна готовність до діяльності».

У науковій літературі психологічна готовність розглядається як:

- 1) властивість, що набувається опосередковано протягом життя під впливом зовнішніх факторів та спонукає до особистісного зросту, набуття певних якостей (А. Адлер, Е. Берн, Л. Виготський, Е. Еріксон, Б. Зейгарник, Є. Ільїн, О. Леонт'єв, А. Макаренко, К. Ушинський, А. Петровський, А. Прангішвілі, С. Рубінштейн, В. Сухомлинський, З. Фрейд, Е. Фромм, І. Ялом та ін.) та
- 2) властивість, що тренується свідомо та спонукає до внутрішньоособових трансформацій (В. Кан-Калік, Я. Коломинський, З. Огороднійчук, В. Синьов, В. Сластьонін, Л. Спенсер, Д. Шульженко, М. Шермет та ін.).

Вивчення зарубіжного досвіду психологічної підготовки та супроводу фахівців спеціальної освіти в Західній Європі, Америці та Канаді засвідчує, що формування готовності відбувається у двох напрямках: під час навчання у закладах вищої освіти та при безпосередній взаємодії з суб'єктом педагогічного впливу. При чому на рівні університетської освіти приділяється особлива увага викладанню дисциплін психологічного спрямування, а при взаємодії з дитиною – «забезпеченням психологічної допомоги всім учасникам педагогічного та виховного процесу». Американською асоціацією спеціальної освіти була введена програма наставництва для вчителів початківців яку підтримали турецькі, австралійські, ново-зеландські колеги (G. Barnhill, A. Bieganowska, C. Babione, W. Litton, W. Pilecka, S. Smith, A. Sebald, R. Sulek, A. Wszyńska, Yeşim Güleç Aslan та ін.). Менторство полягало в допомозі та підтримці постановки цілей та їх досягненню, вирішенню складних педагогічних задач, подоланні внутрішньоособових труднощів, тощо.

У вітчизняній спеціальній психології психологічна готовність до діяльності розглядається через призму вузьконаправлених спеціалізацій. Професійній підготовці тифлопедагогів приділили чільне місце Ю. Бистрова, Д. Браун, О. Мещерякова, О. Паламар, А. Подгаєцький, Є. Синьова, М. Супрун, Ю. Тімакова, С. Федоренко, та ін. Деяким питанням психолого-педагогічної підготовки педагогів для роботи зі сліпоглухими дітьми були присвячені роботи Д. Браун, О. Мещерякова, О. Ярмоленко. Питаннями професійної підготовки спеціальних психологів займалися Г. Афузова, О. Дубовик, М. Федоренко, З. Огороднійчук, О. Романенко, Л. Руденко, Д. Супрун та ін. Дослідженням етапів підготовки спеціального педагога для роботи з дітьми, які мають інтелектуальні та аутистичні порушення, присвячені наукові розробки вчених: Н. Абрамової, І. Бгажнокової, В. Бондаря, А. Бистрова, О. Гаврилова,

В. Лапшина, Т. Лещинської, С. Миронової, О. Оганесян, Н. Пивоварова, В. Синьова, Н. Шкляр, Д. Шульженко та ін. Психологічній підготовці сурдопедагогів присвячені наукові роботи Л. Гренюк, О. Круглик, Л. Фомічової, С. Шмалей та ін. Вчені наголошують на наявності у професійно підготовленого фахівця-сурдопедагога обов'язкових взаємопов'язаних компонентів: мотиваційного, етичного та компоненту засвоєних знань. Психологічній підготовці логопеда приділили чільну увагу О. Гопіченко, С. Конопляста, І. Мартинюк, А. Обухівська, М. Шеремет та ін. А. Шевцов, обґрунтував необхідність посилення операційно-діяльнісного компоненту в підготовці фахівця ортопедагога-реабілітолога.

Не зважаючи на типологічні відмінності, спільними в констатуванні факту «психологічної готовності» в галузі спеціальної освіти є, на думку науковців, самовизначеність та психологічна зрілість особистості, яка проявляється в усвідомленому виборі, в прагненні зайняти власну, достатньо незалежну позицію в системі професійних відносин, але дотепер питання формування психологічної підготовки фахівців ортопедагогів-реабілітологів не було вивчене.

Важливість наукового дослідження проблеми формування психологічної готовності саме у ортопедагогів-реабілітологів зумовлена наявністю у дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату складної структури дефекту – органічного ураження центральної нервової системи, що обумовлює інтелектуальні порушення, підвищену роздратованість, викривлення в сенсорному сприйманні, нівелювання норм статево-рольової поведінки, агресивні спалахи (Л. Бадалян, Л. Виготський, В. Козявкін, І. Мартиненко, О. Мастюкова, Л. Руденко, І. Соловійов, Л. Ханзерук, Д. Шульженко, С. Яковлева та ін.). Вказані коморбідні розлади можуть викликати у психологічно непередготовлених фахівців панічні реакції та спонукати до зміни професійного фаху.

У другому розділі «**Експериментальне вивчення рівнів сформованості компонентів психологічної готовності майбутніх ортопедагогів-реабілітологів до професійної діяльності**» розкрито цілі, завдання, зміст, методика експериментального дослідження з проблеми психологічної підготовки ортопедагогів-реабілітологів до професійної діяльності та представлено результати констатувального експерименту.

Метою констатувального експерименту було визначення актуального стану психологічної готовності ортопедагогів-реабілітологів до майбутньої професійної діяльності.

Відповідно до мети було виокреслено напрями дослідження психологічної готовності майбутнього ортопедагога-реабілітолога: сформованість операційно-діяльнісного блоку (рівень засвоєння теоретичних знань з дисциплін психологічного спрямування, виконання практичних та лабораторних робіт, звіт про проходження виробничих практик) та блоку особистісної підготовки (сформованість компонентів: аксіологічного, мотиваційно-вольового, тренування й розвитку емоційного інтелекту,

адаптаційного, професійної самоактуалізації та профілактики професійного вигорання).

Аналіз вихідних положень дослідження визначає основні завдання вивчення дисциплін психологічного спрямування, що забезпечують: розуміння і педагогічне осмислення майбутніми ортопедагогами-реабілітологами загальних понять про закономірності та сутність особливостей психічної сфери осіб з порушеннями функцій опорно-рухового апарату; сприяють аналізу взаємозв'язків клінічної картини ядерних дефектів кори головного мозку, причин і наслідків порушень психомоторного та емоційно-вольового розвитку дитини.

Рівень засвоєних знань з дисциплін: ортопсихологія, вікова та педагогічна ортопсихологія, психолого-педагогічна діагностика та консультування, нейропсихологія визначалися відповідно до державного стандарту, де вказані загальні вимоги до освіченості спеціальних педагогів на ступені освіти «бакалавр».

Рівень сформованості знань з дисциплін психологічного спрямування визначався на основі відповідних показників: високий, середній, низький. Група студентів ортопедагогів-реабілітологів за результатами констатувального експерименту виявилась на середньому рівні (75,4 бали) сформованості операційно-діяльнісного блоку психологічної готовності.

Для дослідження умов формування II-го блоку особистісної підготовки були визначені методики та конкретизовані показники. Аксиологічний компонент (формування у студента належної системи цінностей) визначався копінг-тестом Лезаруса, мотиваційно-вольовий компонент (формування мотиваційно-спонукальної сфери, рефлексивності та належних базових переконань) – методикою О.В.Карпова та методикою «Педагогічні ситуації», компонент тренування й розвитку емоційного інтелекту (навчання розумінню та управлінню внутрішньоособистісним та міжособистісним емоційними станами) – опитувальником емоційного інтелекту «ЕmІn» Д. В. Люсіна, адаптаційний компонент – методикою Ч.Д.Спілбергера: визначення рівня особистісної та ситуативної тривожності, для формування компоненту професійної самоактуалізації та профілактики професійного вигорання були запропоновані арт-терапевтичні техніки «Я та моя справа» та «Карта цілей»

В констатувальному експерименті брали участь 168 осіб. Експериментальну групу склали: ортопедагоги-реабілітологи – 40 осіб, студенти кафедри ортопедагогіки, ортопсихології та реабілітології національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова; студенти факультету реабілітаційної педагогіки та реабілітології Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії – 40 осіб; студенти факультету початкової та спеціальної освіти Уманського педагогічного університету імені Павла Тичини – 30 осіб; студенти факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка – 30 осіб. Контрольну групу склали студенти факультету початкової освіти Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди – 28 осіб.

Констатувальний експеримент у ортопедагогів-реабілітологів відбувався після проходження студентами першої волонтерської практики на II курсі.

За результатами копінг-тесту «Лезаруса», що визначає рівень сформованості аксіологічного компоненту, констатуємо, що напружені копінги виявились у студентів як КГ так і ЕГ по субшкалам: дистанціювання, самоконтроль, пошук соціальної підтримки, втеча-уникнення, позитивна переоцінка. Оцінка субшкали «дистанціювання» вказала, що група студентів ортопедагогів-реабілітологів (54,2%) та група студентів вчителів-дефектологів (47,4%) прикладають зусилля відокремитися від ситуації та зменшують її значимість, але все ж показники групи студентів, майбутніх вчителів загальноосвітніх шкіл (КГ) виявились у 0,4 рази більшими, що вказує на наявність страху перед дітьми з порушеннями в розвитку. Однаково висока доля студентів як в ЕГ, так і в КГ (80,5%) за шкалою «позитивна переоцінка» фокусуються на значимості власної персони, переоцінюючи власні можливості (таблиця 1).

Таблиця 1.

Вимірювання показників напружених копінгів в експериментальній та контрольних групах за методикою «Копінг-тест Лезаруса» (%)

Напружені копінг		Київ (ортопедагогі- реабілітологи) (ЕГ)	Львів (корекц. педагоги) (ЕГ)	Запоріжжя (корекц. педагоги) (ЕГ)	Умань (корекц. педагоги) (ЕГ)	Переяслав- Хмельницький (вч. загал.шкіл) (КГ)
Дистанціювання	К	54,2%	42,3%	45,4%	48,6%	67,3%
Самоконтроль	К	85,3%	64,4%	68,5%	62,3%	65,3%
Пошук соціальної підтримки	К	86,1%	72,4%	76,4%	72,3%	85,3%
Втеча –уникнення	К	73,5%	65,5%	68,3%	60,3%	65,3%
Позитивна переоцінка	К	85,4%	81,3%	78,3%	78,3%	85,4%

Вимір рівня показників емоційного інтелекту по шкалі «ЕМІн», Д.В. Люсіна вказав, що показники «низького рівня» та «дуже низького» рівня міжособистісного розуміння виявились у 71,5% осіб як в ЕГ, так і в КГ. При цьому сумарний показник «середнього», «високого» та «дуже високого» рівнів міжособистісного управління виявився у 77,4% осіб ЕГ та 59,4%, осіб КГ, що на 18,3% більше у групі студентів спеціальної освіти. Сумарні показники «середнього», «високого» та «дуже високого» рівнів внутрішньоособистісного розуміння виявились у 80,6% осіб ЕГ та 75,5% осіб КГ, що на 5,1% осіб менше в порівнянні з групою освітян спеціальної освіти (ЕГ). Сумарні показники «середнього», «високого» та «дуже високого» рівнів внутрішньоособистісного управління виявились у 57,5% осіб ЕГ та у 59,5% осіб КГ, що на 2% осіб менше в порівнянні з КГ освітян.

В сумарних показниках «середній», «високий» та «дуже високий» рівнях сформованості міжособистісного емоційного інтелекту та внутрішньоособистісного інтелекту різниця між ЕГ та КГ не виявлена. Показник «міжособистісного емоційного інтелекту» в ЕГ виявився у 1,13 рази вищим за показник «внутрішньоособистісного інтелекту». В контрольній групі вказане співвідношення виявилось у 1,14 рази вищим за

внутрішньоособистісний емоційним інтелект, що свідчить про низький рівень сформованості необхідних психологічних компетенцій в обох групах досліджуваних. За дослідженнями Д.Люсіна різниця між показниками має становити близько 0,5 одиниць.

Метод «Педагогічні ситуації» вказав, що «високий рівень» педагогічних здібностей мають 22,2% осіб ЕГ, що у 1,08 раз вище за групу вчителів загальноосвітніх шкіл (КГ); показник «середнього рівня» педагогічних здібностей виявився у 63,6 % осіб у групі корекційних педагогів (ЕГ) та КГ, але все ж у групі ортопедагогів-реабілітологів він виявився вищим на три відсотка; показник «низького рівня» педагогічних здібностей виявився в ЕГ ортопедагогів-реабілітологів найнижчим (8,3%) в порівнянні як з КГ так із вчителями-дефектологами (ЕГ) (14,3%).

Результати діагностики визначення рівнів рефлексивності за методикою А. В. Карпова засвідчили, що показник «високого рівня» рефлексивності виявився найвищим у ЕГ ортопедагогів-реабілітологів (15,3%), що у 1,23 рази вище КГ вчителів загальноосвітніх шкіл (12,3%). Інші групи студентів корекційної освіти виявили показники, що наближуються до групи ортопедагогів-реабілітологів (ЕГ). Показник «середнього рівня» рефлексивності виявився у 63,3% осіб групи ортопедагогів-реабілітологів (ЕГ) та у 61,2% осіб корекційних педагогів (ЕГ). Показник «середнього рівня» в КГ виявився у 55,6% студентів, що у 1,13 раз нижче показників групи ортопедагогів-реабілітологів (ЕГ). Показник «низького рівня» рефлексивності виявився найнижчим у групі ортопедагогів-реабілітологів (ЕГ, 21,4%) в порівнянні з групами корекційних педагогів (ЕГ, 26,3%) та групою вчителів загальноосвітніх шкіл (КГ, 32,1%), що у 1,5 раз нижче КГ.

Рівень сформованості адаптаційного компоненту перевірявся методикою Ч.Д.Спілбергера: визначення рівнів особистісної та ситуативної тривожності. Показник «високого рівня» особистісної тривожності виявився у більшій частини студентів як ЕГ та і КГ. Так, у ортопедагогів-реабілітологів (ЕГ) показник склав 63,2% осіб. У КГ педагогів загальноосвітніх шкіл показник «високого рівня» особистісної тривожності виявився у 1,34 рази нижчим і склав 47,2% студентів. Показники «середнього рівня» виявились у 27,4 % студентів ортопедагогів-реабілітологів (ЕГ) та 37,2% у студентів загальноосвітніх шкіл (КГ), що у 1,35 рази вище. Показники «низького рівня» виявились у 9,4% студентів ортопедагогів-реабілітологів (ЕГ) та 15,6% осіб вчителів загальноосвітніх шкіл (КГ), що у 1,66 раз нижче КГ. Показник «високого рівня» ситуативної тривожності виявився у більшій частини студентів як ЕГ, так і КГ. Так, у ортопедагогів-реабілітологів цей показник склав 72,3% студентів, зрісши у 1,14 раз в порівнянні з показниками «високого рівня» особистісної тривожності. У групі педагогів загальноосвітніх шкіл показник «високий рівень» особистісної тривожності виявився нижчим, склав 68,2% студентів та у 1,44 рази збільшився в порівнянні з «високим рівнем» особистісної тривожності. Показники «середнього рівня» ситуативної тривожності виявились у 18,3% студентів ортопедагогів-реабілітологів, що у 1,47 рази

нижче показників «середнього рівня» особистісної тривожності у КГ студентів (17,4%). Показники «низького рівня» виявились у 9,4% осіб ортопедагогів-реабілітологів (ЕГ) та 14,4% осіб у групі вчителів загальноосвітніх шкіл (КГ), що у 1,55 рази нижче. Експеримент довів, що кількість студентів з показниками «низький рівень» ситуативної тривожності виявилась ідентичною до кількості студентів з «низьким рівнем» особистісної тривожності, що свідчить про особливий вид організації нервової системи – внутрішньоособову якість.

Таким чином після здійсненого констатувального аналізу, були визначені рівні сформованості компонентів психологічної готовності у майбутніх ортопедагогів-реабілітологів, вчителів-дефектологів та вчителів загальноосвітніх шкіл – високий, середній та низький, що представлені у таблиці 2.

У третьому розділі **«Впровадження програми психологічної підготовки ортопедагогів-реабілітологів до професійної діяльності»** представлена програма формування психологічної підготовки майбутніх ортопедагогів-реабілітологів, висвітлені її мета, завдання, зміст, етапи, форми організації та проаналізовано результати експериментальної перевірки.

Програма містила два блоки: I блок – операційно-діяльнісний та II блок – блок особистісної готовності. Метою та основною задачею першого блоку програми формування психологічної підготовки ортопедагога-реабілітолога до професійної діяльності було надання студентам необхідних знань, вмінь та навичок через вивчення ними спеціальних дисциплін. Завданням відповідної навчальної діяльності було визначено формування компетенцій, передбачених загальними вимогами до вивчення дисциплін психологічного спрямування та досягненні цілей: наступності, послідовності, мотивації до професійної діяльності, рефлексивності, науково-теоретично-прикладного мислення. Крім того, лабораторні та практичні роботи, що включали елементи моделюючого навчання, забезпечили якісне поєднання теоретичного та практичного лекційного матеріалу, а виробничі практики сприяли закріпленню набутих навичок та отриманню нового професійного досвіду.

Забезпечення формування другого блоку психологічної підготовки – блоку особистісної готовності – передбачено застосуванням методу когнітивно-поведінкової терапії, оскільки психологічна форма особистісних змін розглядалась як концепція, що обумовлюється впливом навчальної діяльності та теорії особистісної психологічної зрілості. Тренінгова програма психологічної підготовки охопила формування компонентів: мотиваційно-вольового, тренування й розвитку емоційного інтелекту, адаптаційного, професійної самоактуалізації та профілактики професійного вигорання.

Зміст програми формування блоку особистісної готовності ортопедагога-реабілітолога до професійної діяльності методом когнітивно-поведінкової терапії наступний:

1. Психологічна програма формування у студента належної системи цінностей:

а) психоедукація (тренінг на вміння розрізнення емоційних станів та їх називання);

- б) поведінкова активація та техніки залучення (тренінгово-моделююча вправа «Ведмедик з магазину іграшок»);
- в) робота з негативними думками (застосування моделі «АВС» (думка-емоція-поведінка) для регулювання власного емоційного стану та навчання регуляції емоцій учнів);
- г) навчання майндфулнес та розвиток «скриньки знарядь» щодо асертивної поведінки (тренінгова вправа «Ехо»; тренінгові вправи на розвиток та розширення власного репертуару можливостей; асертивної поведінки; партнерства; безоцінкового ставлення до учасників тренінгу; усвідомленого застосування «Я» та «Ти» повідомлень).

2. Психологічна програма, щодо тренування й розвитку емоційного інтелекту, мотивацій до дій:

- а) когнітивні техніки та генерування нових адаптивних схем та правил життя (тренінг успішної комунікації та вирішення конфліктів);
- б) експеріментальні техніки зі схемами та правилами життя (техніка «лист собі»);
- в) поведінкове тестування та втілення нових схем та правил життя (тренінг правильного ведення суперечок між вчителем та учнем, який демонструє конфліктну поведінку; арт-терапевтичні техніки, техніка «Мій новий знайомий»).

3. Психологічна програма на розвиток професійної самоактуалізації та профілактики професійного вигорання:

- а) лекція-семінар щодо розуміння проблеми професійного вигорання;
- б) арт-терапевтичні техніки («Я та моя справа» та «Карта цілей»);
- в) майндфулнес в допомозі вчителю.

Для перевірки ефективності впровадженої програми психологічної підготовки ортопедагогів-реабітологів, група студентів, що брала участь в констатувальному експерименті (168 осіб) була розділена на дві підгрупи – експериментальна (84 особи) – програма формування психологічної підготовки якій була застосована повною мірою, включаючи два блоки підготовки та контрольна (84 особи) – програма формування психологічної готовності в якій не проводилась. Але все ж, група ортопедагогів-реабітологів була забезпечена в однаковій мірі як в ЕГ, так і в КГ формуванням операційно-діяльнісного блоку психологічної підготовки.

З метою визначення рівнів сформованості компоненту оперування засобами досягнення мети (операційно-діяльнісний блок), тобто засвоєних знань з дисциплін психологічного спрямування на етапі формувального експерименту було проведено дослідження серед 40 студентів ортопедагогів-реабітологів IV курсів ЕГ та КГ, які навчались за навчальними планами підготовки бакалаврів. Для визначення рівня засвоєних знань було використане експертне оцінювання, яке здійснювали викладачі, що забезпечували формування операційно-діяльнісного блоку психологічної підготовки: 88-100 балів – високий рівень; 70-88 балів – середній рівень; 60-70 балів – низький рівень. В результаті перевірки та співставлення отриманих даних були отримані

наступні результати: ЕГ ортопедагогів-реабілітологів виявила середню оцінку зі знань дисциплін психологічного спрямування 89,6 балів, що відповідає високому рівню психологічної готовності, контрольна група ортопедагогів-реабілітологів виявила середню оцінку 75,8 балів, що відповідає середньому рівню засвоєних знань дисциплін психологічного спрямування.

Після впроваджені програми психологічної підготовки ортопедагогів-реабілітологів до професійної діяльності був здійснений локус-контроль результатів особистісних змін та рівнів сформованості необхідних компонентів психологічної готовності у контрольній та експериментальній групах, що представлено в таблиці 2.

Таблиця 2.

Рівні сформованості компонентів психологічної готовності в експериментальній та контрольній групах після впровадження програми психологічної підготовки

Психологічні компоненти	Ортопедагоги-реабілітологи			Корекційні педагоги			Вч. загальн. шкіл			Критерій вірогідності
		вис. рів.	сер. рів.	низ. рів.	вис. рів.	сер. рів.	низь. рів.	вис. рів.	сер. рів.	
Оперування засобами досягнення мети	к		+							
	ф	●	○							(Н1-0.95)
Аксіологічний	к			+			+			+
	ф	●	○		●	○		●	○	
Тренування й розвитку емоційного інтелекту	к			+			+			+
	ф		●○			○●			●○	
Мотиваційно-вольовий	к		+				+		+	
	ф	●	○		●	○		●○		
Адаптаційний	к			+			+		+	
	ф		●○			●○			●○	

К-констатувальний експеримент; Ф-формульвальний експеримент;

● (ЕГ), ○ (КГ).

Результати формульвального експерименту в ЕГ та КГ вказали на суттєву різницю між групами, що брали участь в дослідженні. Високий рівень сформованості компоненту оперування засобами досягнення мети у ЕГ, середній рівень – КГ ортопедагогів-реабілітологів (ЕГ у 1,18 вище показників КГ); високий рівень сформованості аксіологічного компоненту – ЕГ, середній рівень – КГ (ЕГ у 1,95 раз зменшення кількості осіб з напруженими дезадаптивними копінгамі, КГ у 1,65 раз зменшення); компонент тренування й розвитку емоційного інтелекту – середній рівень сформованості як ЕГ, так і КГ (міжособистісне управління у 1,03 рази вище за міжособистісне розуміння в ЕГ, та 1,18 рази вище у КГ); сформованість мотиваційно-вольового компоненту на високому рівні – ЕГ, середній рівень – КГ; адаптаційний компонент – середній рівень сформованості в ЕГ та КГ (зменшення кількості осіб з високим рівнем ситуативної тривожності в 1,9 раз в ЕГ та 1,4 рази в КГ, зменшення кількості осіб з високим рівнем особистісної тривожності в 1,6 раз в ЕГ та 1,5 раз КГ, але близько 75,3% мають середній та високий рівні особистісної тривожності як ЕГ, так і КГ). Метод статистичної обробки Фішера не підтвердив достовірності відмінностей між процентними частками ЕГ та КГ показників особистісної тривожності (Н1-0.91)).

Отже, отримані результати впровадження в практику навчання ортопедагогів-реабілітологів програми формування психологічної підготовки до професійної діяльності, свідчать про ефективність запропонованої експериментальної технології.

ВИСНОВКИ

Отримані результати дають підстави сформулювати висновки.

1. Встановлено, що процес формування психологічної готовності ортопедагогів-реабілітологів до професійної діяльності у своїй сутності полягає в інтеграції теоретичних основ розуміння сутності понять «загальна готовність до діяльності» та «психологічна готовність до діяльності». В науковій літературі психологічна готовність розглядається як властивість, що набувається опосередковано, протягом життя під впливом зовнішніх факторів та спонукає до особистісного зросту, набуття певних якостей та властивостей, що тренуються свідомо та спонукають до внутрішньоособових трансформацій

2. Обґрунтовано методику емпіричного дослідження психологічної готовності ортопедагога-реабілітолога, що передбачає реалізацію загальної моделі психологічної підготовки: I-го – операційно-діяльнісного блоку підготовки з його теоретико-підготовчим змістом засвоєння дисциплін психологічного спрямування та сформованістю компонента оперування засобами досягнення мети та II-го блоку особистісної готовності, що передбачає формування компонентів: операційно-діяльнісного, аксіологічного, мотиваційно-вольового, тренування й розвитку емоційного інтелекту, адаптаційного та професійної самоактуалізації і профілактики професійного вигорання.

3. Встановлено, що у студентів ортопедагогів-реабілітологів сформованість компонентів психологічної готовності на початкових етапах навчання знаходилась на середньому рівні (операційно-діяльнісний та мотиваційно-вольовий) та низькому рівнях (аксіологічний, тренування й розвитку емоційного інтелекту, адаптаційний компонент). Показники міжособистісного та внутрішньоособистісного розуміння та управління (компонент тренування й розвитку емоційного інтелекту), вказали, що у студентів I-II курсу при показниках «низького рівня» міжособистісного розуміння (40,2% осіб як ЕГ, так і КГ) показник «високого рівня» міжособистісного управління виявився у 42,1% осіб як ЕГ так і КГ, що свідчить про установку встановлювати правила без розуміння та врахування ситуації дитини. І навпаки, при показниках «високий рівень» внутрішньоособистісного розуміння (27,2% осіб як ЕГ, так і КГ) виявляється «низький рівень» внутрішньоособистісного управління (17,2% осіб).

4. Обґрунтовано програму формування психологічної підготовки ортопедагогів-реабілітологів до майбутньої професійної діяльності, що ґрунтувалась на розробленій за блочним принципом моделі: I-ий блок – операційно діяльнісний, II-ий блок – особистісної підготовки. Формування I-го блоку психологічної підготовки обумовлюється впливом навчальної діяльності на особистісну психологічну зрілість. Завданням навчальної діяльності

визначено формування компетенцій, передбачених загальними вимогами до вивчення дисциплін психологічного спрямування, та досягненні цілей: наступності, послідовності, мотивації до професійної діяльності, рефлексивності, науково-теоретично-прикладного мислення. Забезпечення формування II-го блоку психологічної підготовки (блоку особистісної готовності) передбачено застосуванням методу когнітивно-поведінкової терапії в розробці тренінгової програми. Тренінгова програма психологічної підготовки охопила формування компонентів: мотиваційно-вольового, тренування й розвитку емоційного інтелекту, адаптаційного, професійної самоактуалізації та профілактики професійного вигорання.

5. Розроблено діагностичні критерії ефективності впровадженої програми формування психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності: низький, середній високий. Встановлено, що високого рівня сформованості набули компоненти: оперування засобами досягнення мети (ЕГ, середній бал 89,6), аксіологічного (ЕГ, зниження рівнів напружених копінгів у 1,9 раз), мотиваційно-вольового (ЕГ, підвищення високого рівня педагогічних здібностей у 1,8 раз). Показники середнього рівня у компонентів: оперування засобами досягнення мети (КГ, середній бал 75,8), аксіологічного (КГ, у 1,65 раз зменшення осіб з напруженими копінгами), тренування й розвитку емоційного інтелекту (ЕГ та КГ, міжособистісне управління у 1,03 рази вище за міжособистісне розуміння в ЕГ, та 1,18 рази вище у КГ), мотиваційно-вольового (КГ) та адаптаційного (ЕГ та КГ, зменшення кількості осіб з високим рівнем ситуативної тривожності у 1,9 раз в ЕГ та 1,4 рази в КГ, але 75,3% осіб як ЕГ, так і КГ мають середній та високий рівні особистісної тривожності).

Встановлено, що чинниками психологічної готовності майбутніх фахівців спеціальної та інтегрованої освіти для дітей з порушеним розвитком є сукупність набутих знань, вмінь та навичок отриманих у закладі вищої освіти та розробленої тренінгової програми психологічної готовності. Виявлено, що рівень емоційного інтелекту впливає на формування педагогічних здібностей, копінг-стратегій та ситуативної тривожності.

Проведене дослідження не вичерпує всіх можливостей формування психологічної підготовки майбутніх фахівців спеціальної освіти ортопедагогів-реабілітологів до майбутньої професійної діяльності. Подальше вивчення потребують питання наповненості тренінгової програми та вдосконалення шляхів практичного застосування знань, єдності теоретичного та практичного втілення ідей новітніх форм навчання.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Ільїна О.В., Шевцов А.Г. Нейропсихологічний підхід у корекції розвитку дітей з психофізичними порушеннями. *Актуальні питання корекційної освіти*: зб. наукових праць: Кам'янець-Подільський: ПП. Медобори-2006, 2015. Вип.V. С. 68-78.

2. Ільїна О.В. Діагностика рівнів педагогічних здібностей та рефлексивності у студентів-корекційних педагогів та студентів-вчителів загальноосвітніх шкіл. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*: зб. наук. праць. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. № 31. С. 156-163.

3. Ільїна О.В. Формування аксіологічного компоненту комплексної психологічної підготовки ортопедагогів-реабілітологів методом моделюючого навчання. *Наука і освіта*. Одеса: Південноукраїнський НПУ імені К.Д.Ушинського, 2017. Вип.7. С. 107-114.

4. Ільїна О.В. Особистісна підготовка студентів-ортопедагогів як складник психологічної готовності до майбутньої роботи за фахом. *Теорія та практика сучасної психології*. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2018. № 4. С. 168-175.

5. Ільїна О.В. Операційно-діяльнісна складова підготовки ортопедагога-реабілітолога в умовах вищого навчального закладу. *Науковий Часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. К: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. № 36 С.42-50.

Статті у зарубіжних фахових виданнях

6. Ільїна О.В., Шевцов А.Г. Показники емоційного інтелекту в структурі психологічної готовності майбутніх ортопедагогів до професійної діяльності. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*. Hamilton: Accent graphics communications, 2017. Вип.21(3). С. 21-26.

Публікації, що додатково відображають наукові результати

7. Ільїна О.В. До питання про психологічну готовність майбутніх педагогів до фахової діяльності. *Соціально-педагогічні аспекти навчання та виховання: зб. наукових праць*: Кам'янець-Подільський: ПП. Медобори-2006, 2012, № 21. С. 68-78.

8. Ільїна О.В. Психологічні особливості формування емоційних та поведінкових проблем у підлітків з ДЦП зі збереженим інтелектом. *Мат-ли всеукр. наук-практ. конф.* К.: СПД Чалчинська Н.В., 2012. С. 57-60.

9. Ільїна О.В. Сучасні підходи до психологічної підготовки фахівців для системи реабілітації в Україні. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України*. Хмельницький: НАПСУ ім. Б. Хмельницького, 2015. С. 544-546.

10. Ільїна О.В. Особистість ортопедагога (корекційного педагога) в умовах сучасної корекційно-реабілітаційної роботи. *Ukraine-EU. Modern technology, business and law*: зб. наукових праць. Чернігів: CNUT, 2016. Ч. 2 С. 20-23.

11. Ільїна О.В. Дослідження емоційного інтелекту у процесі формування психологічної готовності майбутніх ортопедагогів-реабілітологів, дефектологів до роботи з людьми з порушеним розвитком. *Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії*: тези міжн. конгресу зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології. Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2016. С–85-86.

12. Ільїна О.В., Шевцов А.Г. Нейропсихологічна корекція розвитку дітей з психофізичними порушеннями. *Ukraine-EU. Modern technology, business and law*: зб. наукових праць Чернігів: CNUT, 2017. С. 40-43.

13. Ільїна О.В. Операційно-діяльнісний компонент в психологічній підготовці фахівців для роботи з дітьми з порушеннями функцій опорно-рухового апарату. *Анімалотерапія в контексті розвитку сучасних методів комплексної реабілітації*. Мат-ли І міжн. Наук.-практ. конф. Київ: Альянт, 2019. С. 32-36.

АНОТАЦІЇ

Ільїна О.В. Формування психологічної готовності ортопедагогів-реабілітологів до професійної діяльності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеню кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.08 – спеціальна психологія. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. – Київ, 2019.

Дослідження присвячене аспектам формування психологічної готовності майбутніх фахівців корекційної освіти та вчителів загальноосвітніх шкіл до роботи з дітьми з порушенням функцій опорно-рухового апарату в спеціальних закладах освіти та закладах з інклюзивним та інтегрованим формами навчання. Представлена спеціально розроблена програма формування психологічної готовності ортопедагогів-реабілітологів, що складається з двох блоків: І-го – операційно-діяльнісного блоку та ІІ-го блоку – блоку особистісної готовності. Формування операційно-діяльнісного блоку психологічної підготовки до професійної діяльності ортопедагога-реабілітолога передбачено забезпеченням розробленими дисциплінами психологічного спрямування, умовою формування другого блоку – блоку особистісної готовності є сформованість компонентів: аксіологічного, мотиваційно-вольового, тренування та розвитку емоційного інтелекту, адаптаційного, професійної самоактуалізації та профілактики професійного вигорання.

Чинниками психологічної готовності майбутніх фахівців спеціальної та інтегрованої освіти для дітей з порушеним розвитком є сукупність набутих знань, вмінь та навичок, отриманих у закладах вищої освіти і та розробленої тренінгової програми психологічної готовності. Виявлено, що рівень емоційного інтелекту впливає на формування педагогічних здібностей, копінг-стратегій та ситуативної тривожності.

Ключові слова: спеціальна освіта, ортопедагоги-реабілітологи, діти з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, емоційний інтелект, тренінгова програма.

АННОТАЦИЯ

Ильина О.В. Формирование психологической готовности ортопедагогов-реабилитологов к профессиональной деятельности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.08 – специальная психология. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2019.

Исследование посвящено аспектам формирования психологической готовности будущих специалистов коррекционного образования и учителей общеобразовательных школ к работе с детьми с нарушением функций опорно-

двигательного аппарата в специальных учебных заведениях и заведениях с инклюзивными и интегрированными формами обучения.

Процесс формирования психологической готовности ортопедагогов-реабилитологов к профессиональной деятельности в своей сущности заключается в интеграции теоретических основ понимания содержания понятий «общая готовность к деятельности» и «психологическая готовность к деятельности», рассматривается как свойство, приобретаемое опосредованно, в течение жизни под влиянием внешних факторов и приводит к личностному росту, приобретению определенных качеств и свойств, что тренируются сознательно и побуждают к внутриличностным трансформациям.

Представлена специально разработанная программа формирования психологической готовности ортопедагогов-реабилитологов к будущей профессиональной деятельности, которая основывалась на модели, разработанной по блочному принципу: I-й блок – операционно-деятельностный и II-й блок – личностной подготовки. Целью первого блока программы формирования психологической подготовки ортопедагогов-реабилитологов к профессиональной деятельности было формирование у студентов необходимых знаний, умений и навыков путем изучения ими специальных дисциплин. Задачей учебной деятельности определено формирование компетенций, предусмотренных общими требованиями к изучению дисциплин психологического направления, и достижении целей: преемственности, последовательности, мотивации к профессиональной деятельности, рефлексивности, научно-теоретико-прикладного мышления. Обеспечение формирования II-го блока психологической подготовки – блока личностной готовности – предусмотрено применением метода когнитивно-поведенческой терапии в разработке тренинговой программы. Тренинговая программа психологической подготовки охватила формирование компонентов: мотивационно-волевого, тренировки и развития эмоционального интеллекта, адаптационного, профессиональной самоактуализации и профилактики профессионального выгорания. Главными задачами при применении тренинговой программы психологической подготовки к будущей профессиональной деятельности определено развитие межличностного и внутриличностного интеллекта, снижение уровня личностной и ситуативной тревожности.

Факторами психологической готовности будущих специалистов специального и интегрированного образования для детей с нарушенным развитием являются совокупность приобретенных знаний, умений и навыков полученных в высшем учебном заведении и разработанной тренинговой программы психологической подготовки. Выявлено, что уровень эмоционального интеллекта влияет на формирование педагогических способностей, копинг-стратегий и ситуативной тревожности.

Критерии эффективности предложенных тренинговых упражнений, а именно: психолого-педагогическая практичность; побуждение к проактивности и необходимости принимать решения; возможность обобщения и применения в

широком поле задач, подтвердили по своим качественным показателям свою эффективность и обосновали применение как в курсе подготовки специалистов в области специального образования, так и для учителей общеобразовательных школ, в будущем – интегрированных классов.

Ключевые слова: специальное образование, ортопедагогические реабилитологи, дети с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата, эмоциональный интеллект, тренинговая программа.

SUMMARY

O. Iina. Formation of Psychological Readiness of the Rehabilitation Ortho-pedagogues For Their Professional Activities.

Thesis for Obtaining Scientific Degree of the Candidate of Psychological Sciences Due To 19.00.08 Specialty, e.g. Special Psychology. Dragomanov National Pedagogical University. Kyiv, 2019.

This research highlights actual and practical aspects of the formation of psychological readiness of future specialists of corrective education and teachers of secondary schools for their work with children having musculoskeletal disorders in the specialized educational establishments with inclusive and integrative forms of education. Subject thesis contains specially designed dual program of the formation of psychological readiness for professional activities of rehabilitation ortho-pedagogues which consists of two components, e.g. the first one is the operational activity block, and the second one is the personal training. The provision of the developed psychologically aimed subjects anticipates formation of the operational activity block of the psychological readiness for the professional activities of rehabilitation ortho-pedagogues. The presence of the axiological component, motivation and will, training and emotional mentality development, adaptation, professional self-realization, and prevention of professional burn-out are the pre-condition leading to the second block formation, e.g. personal training.

It was stated that the factors of the psychological readiness of future specialized and integrative education specialists for work with children having impaired development is a complex of gained knowledge, skills, and habits they received in the higher educational establishments as well as the elaborated psychological readiness training program. It was discovered that the level of emotional mentality affects formation of pedagogical competency, copying strategies, and situational anxiety.

There were developed efficiency criteria of the proposed training exercises, e.g. psychological and pedagogical practicality, prompting proactivity and necessity of making decisions, possibility of generalization and application for a wide range of tasks. Such criteria due to their quality indicators have proved their efficiency and further application as in the course of specialists' training in the field of specialized education as for the secondary education teachers, in the future integrated classes.

Key words: specialized education, rehabilitation ortho-pedagogues, children having musculoskeletal disorders, emotional mentality, training program.

Підписано до друку 25.11.2019 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 340
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.